

УДК: 339.924

МЯГКА О.А.,

Миколаївський державний університет ім. В.О. Сухомлинського

Мягка Ольга Анатоліївна (1986 р. н.). Магістрантка Інституту історії і права Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Тема магістерської роботи – «Ставлення політичних партій України до проблеми євроатлантичної інтеграції».

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ПЕРЕДВИБОРНИХ ПРОГРАМАХ КАНДИДАТІВ У ПРЕЗИДЕНТИ УКРАЇНИ 2004 РОКУ

У статті розглядається таке дискусійне питання української політики, як вступ України до НАТО. Проаналізувавши передвиборні програми кандидатів у президенти України 2004 року, автор з'ясував, який напрямок зовнішньої політики вони в них декларують, а також їх ставлення до вступу України в НАТО.

В статье рассматривается такой дискуссионный вопрос украинской политики, как вступление Украины в НАТО. Проанализировав предвыборные программы кандидатов в президенты Украины 2004 года, автор выяснил, какое направление внешней политики они в них декларируют, а также их отношение к вступлению Украины в НАТО.

In the article debatable the question of the Ukrainian policy is examined, as a prelude of Ukraine of NATO. Analyzing the election programmers of candidates in Presidents Ukraine of 2004, an author found out what direction of foreign policy they declare in them, and also their attitude toward the entry of Ukraine in NATO.

Євроатлантична інтеграція, питання вступу України до НАТО достатньо контроверсійне питання державної політики. Традиційною вже стала дискусія стосовно того, бути чи не бути Україні в Альянсі. У країні завжди існували політичні когорти північноатлантичних оптимістів і скептиків. Сучасні політики досить вміло використовують дискусії навколо цього питання у своїй передвиборчій та поствиборчій риторичі. Саме тому актуальною є проблема, як висвітлювалася євроатлантична інтеграція під час президентських перегонів, зокрема останніх, їх учасниками у своїх програмах. У цьому контексті доречно звертання до зовні суто формального боку передвиборчої боротьби: програм кандидатів у Президенти.

За останні роки сказано та написано про НАТО вже чимало. Необхідно відзначити праці науковців, які системно займаються вивченням

даної проблеми: Г. Перепелиця, В. Горбулін, Б. Губський, О. Палій, І. Тодоров, П. Демчук [1] та ін. Проте існує багато питань та проблем, які потребують детального вивчення. Однією з них є висвітлення євроатлантичної інтеграції в передвиборних програмах кандидатів у Президенти України.

Мета даної статті – проаналізувати програми кандидатів у Президенти України та з'ясувати, який напрямок зовнішньої політики вони в них декларують, а також їх ставлення до вступу України в НАТО. Принцип послідовності розгляду програм будується у відповідності за кількістю поданих голосів на виборах 31 жовтня 2004 року.

Кандидат у Президенти України В. Ющенко у своїй передвиборній програмі не дуже конкретно торкався зовнішньополітичних проблем. Він вказував на необхідність проводити зовнішню політику в інтересах народу України: «Зовнішня політика України буде чесною, прозорою і

послідовною, економічно вигідною. Ми будемо оцінювати її успіхи не за кількістю візитів, заяв і декларацій. Головне для нас – це обсяги залучених в Україну інвестицій, просування вітчизняних товарів на міжнародні ринки, захист прав громадян України за кордоном. Наші партнери як на Сході, так і на Заході побачать іншу Україну – міцну, надійну, яка дотримується зобов'язань і водночас здатна захистити свої національні інтереси» [2]. В. Ющенко, не акцентуючи увагу на деталях, у своїй програмі підкреслив, що бачить Україну справедливою і заможною європейською державою. Вірогідно, лише розуміння складності цього шляху і, можливо, якісь міркування, пов'язані з електоральними перспективами (інакше кажучи, бажання не розлякати потенційних виборців), змусило лідера найбільшої парламентської фракції «Наша Україна» і водночас кандидата в Президенти України Віктора Ющенка в спеціальному розділі передвиборної програми просто «забути» і про ЄС, і про ЄП, і про НАТО. Партнерство і покладання, у якості наріжного каменя, на економічні інтереси України – це рецепт успіху в зовнішній політиці від банкіра, який в інших місцях програми досить точно (навіть подекуди із цифрами) формулював свої принципи.

В. Янукович у своїй програмі констатував, що «Україна визнана міжнародною спільнотою. У цьому – заслуга кожного з нас» і далі: «...участь України у світових та регіональних процесах, євроінтеграційний поступ будуть поглиблені, підпорядковані національним інтересам, зміцненню нашої Держави» [3]. Фрази про вступ України до НАТО немає. Хоча, якщо згадати про його тісне співробітництво з Північноатлантичним альянсом під час прем'єрства, то в жодному разі не можна стверджувати, що Янукович проти інтеграції в НАТО. Разом з тим дуже чітко в програмі прописаний інший напрямок зовнішньої політики – «співробітництво з Російською Федерацією».

Поряд з тим, Янукович у програмі згадує і наголошує на існуванні поділу України на «схід» і «захід», хай навіть у негативному контексті. Це може свідчити про те, що команда Януковича вважає за доцільне піднімати цю тему протягом усієї виборчої кампанії, звинувачуючи в негативі такого поділу, звісна річ, своїх опонентів. Проте, аналізуючи програму даного кандидата, складається враження, що в нього самого немає чітко вираженого зовнішнього курсу держави. А розмови про «схід» і «захід», про тих, хто «за» і «проти» вступу до НАТО – це лиш спосіб підвищити свій рейтинг.

Ветеран передвиборних перегонів, лідер соціалістів О. Мороз послідовно виступав за позаблоковий статус України, здійснення проукраїнського зовнішньополітичного курсу та розвиток рівноправних взаємовигідних стосунків із сусідами, найперше – Росією та Європейським Союзом. Його метою були визначення добробуту кожної сім'ї, сильна,

демократична, суверенна держава. Саме таким О. Мороз бачив демократичний соціалізм і європейський вибір України [4].

Лідер КПУ П. Симоненко, спираючись на програмні положення своєї партії, твердив: зовнішня політика має проводитися в ім'я людини. В основі цієї політики було визначено збереження позаблокового статусу України (слід нагадати, що «позаблоковості» насправді не існує: в Конституції про це згадки немає, а Декларація про Державний суверенітет 1990 року не набувала конституційного характеру), неприпустимість вступу її до НАТО; захист своїх зовнішніх інтересів, співробітництво з міжнародними союзами і об'єднаннями держав з метою розвитку взаємовигідних відносин [5].

Також досвідчений кандидат у Президенти Н. Вітренко жалкує, що після розвалу Радянського Союзу Україна не увійшла до союзу з Росією та Білоруссю, але уклала чисельні договори з МВФ, Світовим Банком, НАТО та Євросоюзом. Тому, вона обіцяла входження України до міждержавного об'єднання Росії і Білорусі та заявила: «Я не допущу втягування України в НАТО» [6].

Відносно багато уваги зовнішньополітичним орієнтирам приділив А. Кінах. Він виступав за проукраїнський вибір у зовнішній політиці як необхідну передумову міжнародного економічного і політичного співробітництва, вільного доступу громадян до європейського та світового ринків. Намагання вступити в Євросоюз не повинні, на його думку, розглядатися як заперечення добросусідських відносин з Росією, іншими країнами СНД. «Україна має бути і буде країною з розвинутою конкурентоздатною економікою та високими європейськими стандартами якості життя» [7]. Проте конкретного ставлення до входження України в НАТО не було висловлено.

О. Яковенко переконував, що наші відносини з іншими державами повинні будуватися на принципах рівноправності, взаємоповаги, співробітництва, взаємної вигоди. Він не заперечував, що ми підемо до Європи, але на рівних правах. Клінічне розуміння зовнішніх перспектив притаманне програмі О. Яковенка: «Ми приречені бути в єдиному Союзі з нашими братами колишнього СРСР. Будемо відверті, ми ще живемо за рахунок єдиного економічного простору, створеного нашими батьками. Я не дозволю втягнути Україну в будь-яку війну або в НАТО – це наш громадянський обов'язок» [8].

Емоційний кандидат в президенти, теперішній Київський міський голова Л. Черновецький виходив з тієї аксіоми, що Україна, завдяки Богам та Матінці Природі, є потенційно багатою європейською країною [9]. Не відрізнялася особливою оригінальністю програма і колишнього Київського міського голови О. Омельченка; «Україна – миролюбна держава, здатна самостійно відстояти свою незалежність, єдність нації та територіальну цілісність. Ми за міжнародні відносини, що

грунтуються на політиці миру» [10].

Системний екстремал Д. Корчинський залишався вірний собі і вказав, що «наш сьогоднішній стан не відповідає нашій величі, оскільки ми досі не отямились від понесених втрат. Бо українцям довелося в цьому столітті знищити дві імперії – німецьку ми знищили героїзмом, радянську – саботажем. Ми чекаємо подяки, захвату, грошей, почесного місця на ринках і безвізового режиму для всіх громадян України. Європа зобов’язана визволенням від фашизму, насамперед, нам, у другу чергу – росіянам та іншим народам Радянського Союзу» [11]. Д. Корчинський гнівно звинувачував у бідуванні наших ветеранів уряди європейських країн.

У передвиборній програмі А. Чорновола амбітно зазначено, що «громадяни України повинні жити в правовій, упевненій у собі країні, яку б поважали у світі. Треба досягнути того, щоб українські дипломати ставили конкретні та прямі запитання дипломатам інших країн і вимагати від країн, у першу чергу, Росії та США, дотримання зобов’язань, які вони взяли перед Україною, а у випадку відмови звертатися до міжнародних інстанцій з вимогою примусити ці країни виконувати свої зобов’язання» [12].

М. Грабар, чи не єдиний серед кандидатів у президенти, відверто вказував на розбудову України як сучасної європейської держави, партнерські стосунки із країнами Західної Європи та США, вступ України до НАТО та Євросоюзу [13].

Значна самовпевненість була притаманна і передвиборній програмі Ю. Збітнева. Щодо стосунків з Північноатлантичним альянсом, то Ю. Збітнев вважав, що дотримуючись конституційних норм треба провести в 2005 році Всеукраїнський референдум з питань вступу України до НАТО та відновлення ядерного статусу держави [14].

Окремий розділ присвячений зовнішній політиці в програмі С. Комісаренка. Проте він був не дуже конкретним. Кандидат, зокрема, вважав, що «зовнішню політику України визначають інтереси народу України та її геополітичне положення. На заході та півдні – ми є сусідами НАТО та ЄС, із півночі та сходу – Росії і Білорусі. Суть міжнародної політики України – розумне маневрування та нейтралітет, які відповідають стратегічним інтересам країни, спрямовані на підтримання добросусідських стосунків з Росією та Європою, а також із США, на забезпечення миру, законності та порядку на планеті, на плідну співпрацю із найвпливовішими міжнародними організаціями. Вхідження України до військових блоків та економічних союзів має бути стратегічно обґрунтованим та вивіреним і підпорядкованим виключно національним інтересам. Доцільно приймати такі рішення шляхом національного

референдуму. Україна може і повинна ініціювати пропозиції щодо урегулювання деяких міжнародних конфліктів, здійснювати посередництво на переговорах конфліктуючих сторін» [15]. Водночас С. Комісаренко вказував на такий важливий момент, як узгодження українського законодавства і практики його застосування у відповідності до європейських стандартів.

Кандидат у Президенти О. Ржавський відзначився також доволі оригінальними пропозиціями. «Україна не має ядерної зброї. Ненажерлива і беззуба армія нам не потрібна. Україна відмовляється від армії і стає світовим центром мирних, духовних та екологічних ініціатив». Суто риторичний характер має його запитання: «Що для Вас важливіше: вступ до ЄС, ЄП, НАТО і т. ін. чи здоров’я і безпека Вашої родини?» [16].

Не менш амбітно визначався М. Рогожинський: «Треба забезпечити проведення активної зовнішньої політики України, принциповою основою якої є захист національних економічних інтересів і національної безпеки. Геополітична перспектива України полягає в тому, щоб стати самостійним і авторитетним економічним геостратегічним центром» [17]. Проте шляхів досягнення зазначених пріоритетів не вказано і про НАТО жодного слова.

В. Нечипорук відкидав будь-яку західну орієнтацію і наголошував на необхідності створення разом із Росією та Білорусією єдиної системи зовнішньої оборони і безпеки, і на підставі цього «утвердження могутньої, процвітаючої української нації та держави» [18].

Практично повністю були відсутні будь-які програмні положення щодо зовнішньої політики в програмах О. Базилука, М. Бродського, В. Волги, Б. Бойка, І. Душина, В. Кривобокова.

Отже, аналіз програм кандидатів на посаду Президента України на виборах 2004 року засвідчив відсутність однозначних позицій щодо зовнішньої політики в цілому, та до євроатлантичної інтеграції зокрема. Проте це не означає, що в них немає чітких позицій стосовно цього. Складно припустити, що претенденти на президентське крісло погано розуміли суть міжнародних процесів. Швидше за все, вони вуюлюють свої погляди або ж прагнуть поторгуватися з організаціями міжнародного рівня приблизно таким чином, як це робиться всередині країни, де політичний торг став правилом. Крім того, слід зазначити, що передвиборчі програми багатьох учасників президентських перегонів принципово відрізнялися від їхніх передвиборчих гасел і практичних кроків.

Тому, потрібно визнати, що виборчі програми є лише «упаковкою», яка прикрашає, або навіть може приховувати від виборців зміст реальної політики кандидата в президенти після перемоги.

Проблема полягає в тому, що виборчі програми кандидатів у президенти не мають жодного юридичного статусу, тобто є ні до чого не зобов'язуючими деклараціями. І переможець виборчих перегонів на наступний день є вільним «забути» про все, що було записано у виборчій програмі, адже за своєю формою і змістом вона

не може бути документом, на основі якого можна ухвалювати важливі політичні рішення. Нам, громадянам України, варто задуматися про це, адже не за горами чергові президентські вибори. Знову з'являться неоднозначні програми кандидатів, у яких вони декларуватимуть свої принципи, обіцянки. Та чи повіримо ми їм цього разу?

ЛІТЕРАТУРА

1. Зовнішня політика України – 2006.: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г.М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 272 с.; Концептуальні підходи до членства в НАТО: досвід держав-членів Альянсу: Наук.-інформ. зб. / За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: Євроатлантикінформ, 2005. – Вип. 11. – 206 с.; Губський Б. Євроатлантична інтеграція України. – К.: ЛОГОС, 2003. – 328 с.; Палій О. Навіщо Україні НАТО. – К.: Дніпро, 2006. – 144 с.; Годоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти. Монографія. – Донецьк, 2006. – 268 с.; Демчук П.О. Міжнародні відносини та проблеми євроатлантичної інтеграції. Навчальний посібник. – К.: ППП, 2004. – 252 с.
2. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Ющенко Віктора Андрійовича // Голос України. – 2004. – 20 серпня. – С. 5.
3. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Януковича Віктора Федоровича // Там само. – 10 вересня. – С. 4.
4. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Мороза Олександра Олександровича // Там само. – 20 серпня. – С. 4.
5. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Симоненка Петра Миколайовича // Там само. – 3 вересня. – С. 5.
6. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Вітренко Наталії Михайлівни // Там само. – 27 серпня. – С. 5.
7. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Кінаха Анатолія Кириловича // Там само. – 17 серпня. – С. 5.
8. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Яковенка Олександра Миколайовича // Там само. – 14 вересня. – С. 5.
9. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Черновецького Леоніда Михайловича // Там само. – 24 вересня. – С. 4.
10. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Омельченка Олександра Олександровича // Там само. – 31 серпня. – С. 4.
11. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Корчинського Дмитра Олександровича // Там само. – 27 серпня. – С. 5.
12. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Чорновола Андрія В'ячеславовича // Там само. – 31 серпня. – С. 5.
13. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Грабара Миколи Федоровича // Там само. – 17 серпня. – С. 4.
14. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Збітнєва Юрія Вікторовича // Там само. – 10 вересня. – С. 4.
15. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Комісаренка Сергія Васильовича // Там само. – 28 вересня. – С. 4.
16. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Ржавського Олександра Миколайовича // Там само. – 14 вересня. – С. 4.
17. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Рогожинського Миколи Володимировича // Там само. – 7 вересня. – С. 4.
18. Передвиборна програма кандидата на пост Президента Нечипорука Володимира Павловича // Там само. – 2004. – 3 вересня. – С. 4.

Рецензент – к.і.н., доц. О.П. Тригуб.
Надійшла до редколегії 2.02.2009 р.